

ISSN: 2181-9416

YURIST AXBOROTNOMASI

ВЕСТИНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

HUQUQIY, IJTIMOIIY, ILMIY-AMALIY JURNAL

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

YURIST AXBOROTNOMASI

6-SON, 8-JILD

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 8

LAWYER HERALD

VOLUME 8, ISSUE 6

MAMAZIYAYEV Xusniddin Dilshod o'g'li

Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini
 oshirish instituti Ilmiy-innovatsion tadqiqotlarni
 muvofiqlashtirish bo'limi Bosh mutaxassisi,
 Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini
 oshirish Instituti mustaqil izlanuvchisi
 E-mail: djhusniddin28@gmail.com

HUDUDIY ADLIYA ORGANLARI FAOLIYATINING NAZARIY VA TASHKILIY-HUQUQIY ASOSLARI

For citation (iqtibos keltirish uchun, для цитирования): MAMAZIYAYEV X.D.
 Hududiy adliya organlari faoliyatining nazariy va tashkiliy-huquqiy asoslari // Yurist
 axborotnomasi – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2025) B. 32–40.

6 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2025-2-15>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada hududiy adliya organlarining huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etishdagi o'рни, ularning nazariy hamda tashkiliy-huquqiy asoslari tahlil qilinadi. PQ–3666-son qarori asosida hududiy bo'linmalarning mustaqil davlat boshqaruvi organi sifatidagi maqomi, mahalliy hokimiyat qarorlarining adliya organlari ijobiy xulosasisiz kuchga kirmasligi talabi hamda huquq ijodkorligi ustidan markazlashgan nazorat mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, 2024–2025-yillardagi institutsional yangilanishlar doirasida kadrlar salohiyatini oshirish, odob-axloq va korrupsiyaga qarshi siyosat talablari, yuridik xizmatlar sifati, shaffoflik va hisobdorlikni kuchaytirish yo'nalishlari ko'rib chiqiladi. Davlat xizmatlarini raqamlashtirish, "Yagona portal" orqali huquqiy xizmatlar ko'rsatish hamda intellektual mulkni himoya qilish bo'yicha hududiy organlarning amaliy vazifalari batafsil tahlil etilib, ularning fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikdagi roli ochib beriladi. Shu bilan birga, maqolada hududiy adliya organlari faoliyati xalqaro standartlar, ilg'or xorijiy tajriba va mahalliy amaliyot bilan solishtirma tahlil qilinib, mavjud muammolar, institutsional bo'shliqlar va modernizatsiya ehtiyojlari aniqlanadi. Tizimli ilmiy tahlil natijasida ularning vakolatlari, boshqaruv modeli, raqamli transformatsiya jarayonlari hamda jamiyat bilan o'zaro muloqot mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: hududiy adliya organlari, adliya boshqarmasi, tuman (shahar) adliya bo'limi, huquqiy davlat, fuqarolik jamiyati, huquq ijodkorligi, normativ-huquqiy hujjatlar, huquqiy ekspertiza, davlat xizmatlari, davlat xizmatlarini raqamlashtirish, huquqiy targ'ibot, yuridik xizmatlar, notariat va advokatura, intellektual mulk, ijro intizomi, ma'muriy tartib-taomillar, odob-axloq qoidalari, Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti.

МАМАЗИЯЕВ Хусниддин Дилшодович

Институт переподготовки и повышения квалификации
 юридических кадров при Министерстве юстиции
 Ведущий специалист отдела координации
 научно-инновационных исследований,
 независимый соискатель Института переподготовки
 и повышения квалификации юридических кадров
 E-mail: djhusniddin28@gmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОРГАНОВ ЮСТИЦИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются роль территориальных органов юстиции в построении правового государства и гражданского общества, а также их теоретические и организационно-правовые

основы. На базе постановления Президента ПП–3666 раскрывается статус территориальных подразделений как самостоятельных органов государственного управления, требование о недопущении вступления в силу решений местных органов власти без положительного заключения органов юстиции, а также механизмы централизованного контроля за правотворчеством. Кроме того, в контексте институциональных обновлений 2024–2025 годов рассматриваются вопросы повышения кадрового потенциала, требований служебной этики и антикоррупционной политики, улучшения качества юридических услуг, усиления прозрачности и подотчётности. Анализируются практические задачи территориальных органов по цифровизации государственных услуг, развитию предоставления правовых услуг через «Единый портал» и по защите объектов интеллектуальной собственности, раскрывается их роль во взаимодействии с институтами гражданского общества. Вместе с тем деятельность территориальных органов юстиции подвергается сравнительному анализу с учётом международных стандартов, передового зарубежного опыта и национальной практики, выявляются существующие проблемы, институциональные пробелы и потребности модернизации. В результате системного научного анализа вырабатываются научно обоснованные предложения и рекомендации, направленные на совершенствование их полномочий, модели управления, процессов цифровой трансформации, а также механизмов взаимодействия с обществом.

Ключевые слова: территориальные органы юстиции, управление юстиции, районный (городской) отдел юстиции, правовое государство, гражданское общество, правотворчество, нормативно-правовые акты, правовая экспертиза, государственные услуги, цифровизация государственных услуг, правовое просвещение; юридические услуги, нотариат и адвокатура, интеллектуальная собственность, исполнительская дисциплина; административные процедуры, правила служебной этики, Институт переподготовки и повышения квалификации юридических кадров.

KHUSNIDDIN Mamaziyayev Dilshodovich
Training Institute for Lawyers under Ministry of
Justice of the Republic of Uzbekistan
Department for Coordination of Scientific and
Innovative Research Leading Specialist,
Independent Researcher of the
Training Institute for Lawyers
E-mail: djhusniddin28@gmail.com

THE THEORETICAL AND ORGANIZATIONAL-LEGAL FOUNDATIONS OF THE ACTIVITIES OF TERRITORIAL JUSTICE BODIES

ANNOTATION

This article examines the role of territorial justice bodies in building a rule-of-law state and a civil society, as well as their theoretical and organizational-legal foundations. Based on Presidential Resolution PQ–3666, the study highlights the status of territorial units as independent public administration bodies, the requirement that decisions of local authorities do not enter into force without the positive legal opinion of justice bodies, and the mechanisms of centralized oversight over law-making.

Within the framework of institutional reforms for 2024–2025, the article analyzes issues related to strengthening human capacity, ensuring compliance with ethical standards and anti-corruption policies, improving the quality of legal services, and enhancing transparency and accountability. It further examines the practical functions of territorial justice bodies in the digitalization of public services, the provision of legal services through the “Single Portal,” and the protection of intellectual property, as well as their cooperation with civil society institutions.

In addition, the activities of territorial justice bodies are compared against international standards, advanced foreign practices, and national experience to identify existing challenges, institutional gaps,

and modernization needs. Based on this systematic scientific analysis, the article formulates evidence-based proposals and recommendations aimed at improving their mandates, governance model, digital transformation processes, and mechanisms of interaction with society.

Keywords: territorial justice bodies, regional department of justice, district (city) justice office, rule of law, civil society, law-making (legal drafting), normative legal acts, legal expertise (legal review), public services, digitalization of public services, legal awareness and education, legal services, notary and advocacy (notariat and bar), intellectual property, enforcement discipline, administrative procedures, code of ethics, Training Institute for Lawyers.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish yo'lini tanladi. Shuningdek, davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, fuqarolarga sifatli va tezkor huquqiy xizmatlar ko'rsatish hamda adolatli boshqaruvni qaror toptirish yo'lida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmogda. Shu jarayonda Adliya organlari, xususan, hududiy adliya boshqarma va bo'limlari fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, huquqiy siyosatni amalga oshirish hamda davlat tomonidan ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu bilan birga, hududiy adliya organlari faoliyatida normativ-huquqiy maqom bilan real amaliyot o'rtasida ma'lum ziddiyatlar, xususan, kadrlar tanqisligi, hududlar bo'yicha yuklamaning notekis taqsimlanishi, raqamli boshqaruv infratuzilmasining turlicha rivojlanganligi va mahalliy ijro hokimiyati organlarining ta'siri kabi muammolar saqlanib qolmogda..

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida qonunchilik jarayonining sifat jihatidan rivojlanishi, eng avvalo, adliya organlarining mas'uliyatli va puxta ishlashiga bog'liqligini alohida ta'kidlaydi. Davlat rahbarining "100 ta emas, 5 ta qonun qabul qilaylik, lekin xalqchil bo'lsin, xalqimizga xizmat qilsin" degan fikri aslida adliya organlari zimmasiga yuklangan ulkan vazifani ochib beradi [1]. Mazkur tamoyil qonun yaratish jarayonida shunchaki ko'p sonli hujjatlar ishlab chiqish emas, balki har bir normativ-huquqiy hujjatning amaliy qiymati, hayotiyliigi va inson manfaatlariga xizmat qilishi ustuvor bo'lishi kerakligini anglatadi. Bu yo'nalishda adliya organlarining, ayniqsa hududiy (viloyat, tuman va shahar) adliya organlarining roli beqiyosdir. Mahalliy hokimiyat organlari qarorlarining qonuniyligini ta'minlash, aholiga huquqiy yordam ko'rsatish, notarial va advokatura faoliyatini tashkil etish kabi masalalar hududiy adliya organlari zimmasiga yuklangan. Prezidentning mazkur chaqirig'i, aslida, adliya organlari — ayniqsa, hududiy bo'g'in zimmasiga yuklangan mas'uliyatning naqadar yuksak ekanini ko'rsatadi. Chunki xalqchil, sodda va amalda ishlaydigan qonunlarni yaratish jarayoni aynan adliya organlarining tahliliy, ekspertiza va huquqiy monitoring faoliyatiga bevosita bog'liqdir.

Shuningdek, jahon huquqshunoslari ham samarali adliya tizimisiz huquqiy davlatni tasavvur qilib bo'lmasligini ta'kidlaydilar. Masalan, mashhur olim Xans Kelzenning fikricha, "huquqning ustuvorligi — davlatning haqiqiy barqarorligi va adolatning kafolatidir" [2]. Amerikalik olim L.Raz esa huquqiy davlat asosini "qonun oldida barchaning tengligi va ijro etuvchi hokimiyatning qonun bilan chegaralanishi" deb baholaydi [3]. Bu nazariy yondashuvlar adliya organlarining huquqiy siyosatni amalga oshirishdagi o'rnini yanada mustahkam tasdiqlaydi.

Shuningdek, taniqli fransuz huquqshunosi Moris Dyuvudagi "qonunga asoslangan boshqaruv faqat professional, siyosiy bosimdan xoli huquqiy xizmatlar mavjud bo'lgandagina samarali bo'ladi", deya ta'kidlaydi [4]. Ushbu yondashuv O'zbekistonda adliya organlarini mustaqil, malakali va xalq manfaatiga xizmat qiladigan tizim sifatida shakllantirish jarayonlari bilan uyg'unlikda kechmogda.

Britaniyalik mashhur davlat boshqaruvi nazariyotchisi A.V.Daysi huquqiy davlatning uch asosiy tamoyilidan biri sifatida "qonunning ustuvorligini ta'minlaydigan mustaqil va professional adliya institutlari"ni alohida ko'rsatadi. Uning fikricha, adliya organlari davlat hokimiyatining

cheklanishi, inson huquqlarining kafolatlanishi va mahalliy boshqaruv ustidan qonuniy nazoratni ta'minlaydigan asosiy institutdir [5]. Bu yondashuv hududiy adliya organlarining ham nafaqat ijro intizomini ta'minlash, balki normativ-huquqiy hujjatlarni huquqiy ekspertizadan o'tkazish orqali fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini himoya qilishga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

2018-yil 13-aprelda qabul qilingan PQ–3666-son Prezident qarori adliya tizimining tub islohotlarini belgilab, hududiy organlar uchun aniq vakolatlar va vazifalar yukladi. Qarorga ko'ra, mahalliy davlat organlari chiqargan normativ-huquqiy hujjatlar hududiy adliya organlarining ijobiy xulosasisiz kuchga kirmaydi [6]. Bu esa adliya organlarini nafaqat ijrochi, balki huquq ijodkorligida bevosita ishtirok etuvchi va nazoratni amalga oshiruvchi muhim davlat institutiga aylantirdi.

Shuningdek, ushbu qaror adliya organlari tizimini institutsional jihatdan yangilashga, ularning tashkiliy tuzilmasini qayta ko'rib chiqishga hamda hududiy bo'linmalarining huquqiy maqomini aniq belgilashga qaratilgan asosiy normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi.

Mazkur qarorga muvofiq, viloyat adliya boshqarmalari va tuman (shahar) adliya bo'limlari Adliya vazirligining tarkibiy qismi sifatida, mahalliy davlat hokimiyati organlaridan mustaqil davlat boshqaruvi organlari etib belgilangan. Ular bevosita Adliya vazirligiga bo'ysunadi va ularning faoliyati vazirlik tomonidan nazorat qilinadi. Hududiy adliya organlarining maqomi va tashkil etilish tartibi ushbu qaror asosida tasdiqlangan nizomlarda hamda boshqa hujjatlarda belgilangan.

Ma'lumki, adliya boshqarmalari va bo'limlari O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining vakolati doirasiga kiruvchi vazifalarni o'zi faoliyat ko'rsatayotgan hududda amalga oshiruvchi davlat boshqaruvi organi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi adliya vazirining 2022-yil 12-iyuldagi 147-um-sonli "Viloyatlar va Toshkent shahar adliya boshqarmalari hamda tuman (shahar) adliya bo'limlari to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida"gi buyrug'i bilan adliya boshqarmasi va tuman (shahar) adliya bo'limlari to'g'risidagi nizomlar tasdiqlangan. Ushbu buyruq bilan tasdiqlangan nizomlarda hududiy adliya organlarining vazifa va vakolatlari belgilab berilgan. Masalan, Jizzax viloyati Adliya boshqarmasi va uning tuman (shahar) bo'limlari to'g'risidagi nizomga ko'ra, hududiy adliya organlari mahalliy boshqaruv organlaridan mustaqil bo'lgan davlat boshqaruvi organlari hisoblanadi. Ular bevosita Adliya vazirligiga bo'ysunadi va uning nazoratida ishlaydi [7].

Shuningdek, hududiy adliya organlariga oid nizomda hududiy adliya organlarining vazifalari batafsil bayon qilingan. Quyidagilar hududiy boshqarmalarning asosiy vazifalari hisoblanadi:

- huquq ijodkorligi sohasida yagona davlat siyosati yuritilishini ta'minlash;

- normativ-huquqiy hujjatlar va ular loyihalarining tartibga solish ta'sirini baholash hamda korrupsiyaga qarshi ekspertizadan o'tkazish;

- huquqiy axborotni tarqatish va undan foydalanishni ta'minlash;

- huquqiy targ'ibotni amalga oshirish hamda davlat organlari va tashkilotlarining hududiy bo'linmalarida huquqiy targ'ibot sohasidagi ishlarini muvofiqlashtirish;

- davlat organlari hududiy bo'linmalari, xo'jalik birlashmalari hamda mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatida huquqni qo'llash amaliyotini izchil va bir xilda ta'minlash bo'yicha choralarni amalga oshirish;

- fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini huquqiy himoya qilish bo'yicha choralarni amalga oshirish;

- qonunchilik hujjatlari va topshiriqlarning o'z vaqtida, to'liq va sifatli amalga oshirilishini ta'minlash yuzasidan sohalar, hududlar va idoralar kesimida manzilli va tematik tahliliy o'rganishlarni olib borish va joylardagi holat monitoringini yuritish;

- davlat organlari va tashkilotlarining hududiy bo'linmalari yuridik xizmatlari faoliyatini muvofiqlashtirish va nazorat qilish, ularning faoliyatiga uslubiy ko'maklashish;

notariat, advokatura hamda jismoniy va yuridik shaxslarga huquqiy xizmat ko'rsatuvchi boshqa tuzilmalarning samarali faoliyat ko'rsatishini ta'minlash;

nodavlat notijorat tashkilotlarning faoliyatini rivojlantirish borasidagi davlat siyosatini amalga oshirish, ularning davlat organlari va tashkilotlarining hududiy bo'linmalari bilan o'zaro hamkorligini tashkil qilishga ko'maklashish;

ma'muriy tartib-taomillar sohasidagi yagona davlat siyosatini amalga oshirishni ta'minlash;

jismoniy va yuridik shaxslarga davlat xizmatlari ko'rsatish sohasidagi yagona davlat siyosatini amalga oshirishni ta'minlash;

davlat xizmatlari ko'rsatish sohasida qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan monitoring olib borish va nazorat qilish;

davlat xizmatlari ko'rsatish sohasida, shu jumladan tegishli axborot tizimlari, resurslar va ma'lumotlar bazalarini joriy etish bo'yicha davlat organlari va boshqa tashkilotlar hududiy bo'linmalari faoliyatini nazorat qilish va samaradorligini baholash;

intellektual mulk sohasida yagona davlat siyosatining amalga oshirilishini ta'minlash hamda ixtirolar, tovar belgilari, mualliflik huquqi va boshqa intellektual mulk obyektlariga bo'lgan huquqlarni himoya qilish;

yuridik kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish, yurisprudensiya sohasidagi fundamental va amaliy tadqiqotlarni amalga oshirishni ta'minlash [8].

Bundan tashqari, 2024-yil 24-maydagi PF-80-son Prezident farmoni hududiy adliya organlari faoliyatini yanada transformatsiya qilishga, ularning aholiga yaqin, samarali va zamonaviy boshqaruv mexanizmlari bilan ishlashiga qaratilgan yangi vazifalarni belgilab berdi. Mazkur farmon bilan tuman (shahar) adliya bo'limlari zimmasiga avval amalda bo'lmagan bir qator funksiyalar yuklatildi. Jumladan, hududiy adliya organlari endilikda "mahalla yettiligi"ga qonunchilik hujjatlarining mazmuni va amaliy ahamiyatini oddiy tilda tushuntirish, shuningdek, ular tomonidan "Online-mahalla" platformasiga kiritilgan fuqarolarning kundalik huquqiy muammolarini hal etishda bevosita ko'mak berish vazifalarini bajaradi.

Shu bilan birga, farmon bilan 2024-yil 1-iyuldan boshlab respublikaning barcha tuman va shaharlaridagi davlat xizmatlari markazlarida "Madad" NNT bilan hamkorlikda huquqiy maslahat byurolarini tashkil etish, ular orqali aholiga bepul birlamchi yuridik yordam ko'rsatish, sudgacha bo'lgan jarayonlarda hujjatlarni tayyorlashda amaliy yordam berish tizimi joriy etildi. Ushbu yangilik hududiy adliya organlarining aholiga huquqiy xizmat ko'rsatishdagi rolini sezilarli darajada kengaytirdi.

PF-80 farmoni, shuningdek, hududiy adliya bo'limlarining yoshlar, xotin-qizlar, ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar bilan ishlashda faolligini oshirdi. Endilikda ular mazkur toifani imtiyozlar, subsidiya va grantlar haqida xabardor qilish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlaridan foydalanish tartibini tushuntirish bo'yicha yangi vazifalarni bajaradi.

Hududiy adliya organlarining huquqni qo'llashdagi roli ham kengaytirildi. PF-80 asosida ular davlat organlari bo'linmalarida yagona huquqni qo'llash amaliyotini shakllantirish, mahalliy organlarga metodik yordam ko'rsatish, o'rganishlar natijalariga ko'ra uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqish vazifalarini bajara boshladi.

Shuningdek, boshqarmalar o'ziga yuklangan vazifalarga muvofiq bir qancha funksiyalarni amalga oshiradi:

– huquq ijodkorligi sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirishga ko'maklashadi: huquqiy siyosatning ustuvor yo'nalishlarini ishlab chiqishda ishtirok etadi, hududiy bo'linmalar faoliyatini muvofiqlashtiradi va uslubiy rahbarlik qiladi, normativ-huquqiy hujjatlarni qonunchilik va xalqaro me'yorlarga muvofiqligini nuqtai nazaridan ekspertizadan o'tkazadi, huquqiy nuqsonlar hamda ortiqcha

cheklovlarni bartaraf etish bo'yicha takliflar tayyorlaydi, qabul qilish va e'lon qilish tartibiga rioya etilishi ustidan nazoratni olib boradi hamda huquqni qo'llash amaliyotiga sharh va tushuntirishlar beradi. Regulyativ ta'sirni baholash hamda korrupsiyaga qarshi ekspertiza jarayonlarida qatnashadi, huquqiy axborotni tarqatish, rasmiy e'lonni tashkil etish va AKT yechimlarini joriy etish bo'yicha sa'y-harakatlarni muvofiqlashtiradi.

Aholi huquqiy ongi va madaniyatini oshirish maqsadida huquqiy targ'ibotni yo'lga qo'yadi, OAV va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik qiladi, jamoatchilik fikrini o'rganadi va choraklik hisobot kiritadi. Huquqni qo'llash amaliyotini tahlil qilib, buzilishlar sabablarini bartaraf etish choralari ko'radi; yer ajratishning onlayn-auksion tartibiga rioya etilishini tizimli nazorat qiladi. Inson huquqlariga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi, murojaatlarni xolis ko'rib chiqadi va buzilgan huquqlarni tiklashga ko'maklashadi. "ijro.gov.uz" orqali qonun va topshiriqlar ijrosini monitoring qiladi, ochiqlikni baholaydi va huquqiy-uslubiy ko'mak beradi.

Hududiy yuridik xizmatlarni muvofiqlashtiradi, kadrlar tayinlanishi va malakasini oshirishda ishtirok etadi, attestatsiya hamda stajirovkani tashkil etadi. Notariat va advokatura ustidan nazoratni, litsenziyalash va reyestr ishlarini yuritadi, apostil qo'yadi, mediatorlar hamda yuridik maslahat xizmatlari reyestrlari bilan ishlaydi. NNT va diniy tashkilotlarni ro'yxatdan o'tkazadi, ularning qonunchilikka rioya etilishini nazorat qiladi. Ma'muriy tartib-taomillarni soddalashtirish, idoralararo elektron hamkorlikni kengaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqadi. Davlat xizmatlari va FHDY organlariga umumiy rahbarlik qiladi, sifat monitoringi va ochiqlikni ta'minlaydi, IT tizimlari joriy etilishini baholaydi hamda yiliga ikki marta batafsil axborot tayyorlaydi. Intellektual mulk huquqlarini himoya qilish bo'yicha choralarni qo'llab-quvvatlaydi. Yuridik kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etadi hamda qonunlarda belgilangan boshqa funksiyalarni bajaradi.

Hududiy adliya organlarining rahbarlari hamda xodimlarining tayinlanish va lavozimidan ozod qilinishi ham nizomlarda belgilab qo'yilgan. Boshqarmaga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining roziligi bilan Vazir tomonidan lavozimga tayinlanadigan va lavozimdan ozod qilinadigan Boshqarma boshlig'i boshchilik qiladi. Bo'limga esa Boshqarma rahbarining tavsiyasiga binoan O'zbekiston Respublikasi adliya vaziri tomonidan lavozimga tayinlanadigan va lavozimdan ozod qilinadigan boshliq rahbarlik qiladi [9].

Hududiy adliya organlari faoliyatining nazariy asoslari huquqiy davlat konsepsiyasiga, markazlashgan boshqaruv tamoyiliga va davlat xizmatlari sifatining oshirilishiga asoslanadi. Huquqiy davlat deganda qonun ustuvorligiga asoslangan boshqaruv, inson va fuqarolarning huquqlari va erkinliklari himoyasi tushuniladi. Hududiy adliya organlarining vazifalari aynan shu prinsipni amalga oshirishga xizmat qiladi. PQ-3666-son qaroriga muvofiq, mahalliy davlat organlari qabul qiladigan normativ hujjatlar hududiy adliya organlarining ijobiy xulosasisiz kuchga kirmaydi [10]. Mazkur tamoyil normativ-huquqiy ijodkorlik sohasida markazlashgan nazoratni ta'minlash hamda qonun hujjatlarining yagona va izchil qo'llanilishini kafolatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy qarashlar hududiy adliya organlarini davlat organlari bilan fuqarolik jamiyati o'rtasidagi vositachi sifatida ko'rib chiqadi. Ular aholiga yuridik maslahat va xizmatlar ko'rsatar ekan, huquqiy ong va jamiyatdagi huquqiy madaniyatni yuksaltirishga hissa qo'shadi. Hududiy organlar nazariyasi "ma'muriy-hududiy boshqaruv" va "subordinatsiya" tamoyillariga asoslanadi. Ma'muriy-hududiy boshqaruv organlarining markaziy vazirlikka bo'ysunishi davlat siyosatining bir xilda amalga oshirilishini ta'minlaydi. Subordinatsiya esa vazirlik rahbariyati orqali hududiy bo'linmalar faoliyatini muvofiqlashtiradi.

Hududiy organlarning muvaffaqiyati ularning xodimlari halolligi, professionalligi va odob-axloq qoidalariga amal qilishiga bog'liq. Adliya vazirining 2022-yil 28-oktabrdagi 252-um-son buyrug'i bilan tasdiqlangan odob-axloq qoidalarida xodimlarning qonuniylik, vatanparvarlik, halollik, xolislik, adolat, professionallik va tejamkorlik kabi tamoyillarga sodiq bo'lishi belgilangan [11]. Bundan tashqari, Adliya vazirligi tizimida korrupsiyaga qarshi kurash siyosati ishlab chiqilgan bo'lib, unda davlat organlarida yuqori axloqiy standartlarga rioya qilish va korrupsiyaning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar belgilangan. Hududiy adliya organlari ham ushbu siyosat doirasida doimiy ravishda xodimlar uchun korrupsiyaga qarshi treninglar o'tkazib keladi.

Hududiy adliya organlari samarali ishlashi uchun malakali xodimlar tayyorlash muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'muriy islohotlar doirasida adliya organlari va muassasalarining mas'uliyatini yanada oshirish hamda ixcham boshqaruv tizimini shakllantirish to'g'risida" 2024-yil 24-maydagi PF-80-son Farmoniga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 19-martdagi 171-sonli Qarori bilan O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tizimida O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti tashkil etildi [12]. Qarorga ko'ra, Institutga zamonaviy talablar va jarayonlarni hisobga olgan holda adliya organlari va muassasalari xodimlari, yuridik xizmat, advokatura, notariat, sud ekspertizasi, arxiv ishi va ish yuritish, ijro intizomi, murojaatlar bilan ishlash, mediatsiya va intellektual mulk sohalari mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish vazifasi yuklatildi. Natijada, hududiy adliya organlari xodimlarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, amaliy ko'nikmalarini mustahkamlash va huquqiy xizmatlar samaradorligini oshirish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Bu esa adliya organlari faoliyatining sifatini oshirish, boshqaruvda raqamli yondashuvlarni joriy etish hamda aholiga ko'rsatilayotgan huquqiy xizmatlar darajasini yangi bosqichga ko'tarishga xizmat qilmoqda.

Innovatsion faoliyat yo'nalishida hududiy adliya organlari davlat xizmatlarini raqamlashtirish, "Yagona portal" orqali huquqiy xizmatlar ko'rsatishni rivojlantirish ustida ishlamoqda. PQ-3666-son qarori hududiy organlarga mahalliy davlat hokimiyati organlari bilan birgalikda hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish "yo'l xaritalari"ni ishlab chiqish, huquqiy xizmatlarning sifati va shaffofligini oshirish hamda intellektual mulk sohasidagi huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha hamkorlik qilish vazifasini yuklagan [13]. Shu asosda bugungi kunda hududiy adliya organlari tomonidan davlat xizmatlarini to'liq raqamlashtirish, huquqiy xizmatlarni "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali" orqali ko'rsatish tizimini takomillashtirish, aholiga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati va ochiqqligini oshirish, shuningdek, intellektual mulk sohasida huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmoqda.

Mazkur ishlar natijasida hududiy adliya organlari faoliyatida innovatsion yondashuvlar, raqamli boshqaruv va samaradorlik tamoyillari tobora keng joriy etilib, aholiga huquqiy xizmatlar ko'rsatishda shaffoflik, tezkorlik hamda qulaylik darajasi sezilarli oshmoqda.

Hududiy adliya organlari nodavlat notijorat tashkilotlarini ro'yxatdan o'tkazish, ularning ustav faoliyatini monitoring qilish, grant va subsidiyalarni ma'qullash bilan shug'ullanadi. Shu orqali ular fuqarolik jamiyatini mustahkamlashga va ijtimoiy masalalarni hal etishga ko'maklashadi. PQ-3666-son qarorida hududiy organlarning fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik qilishi, advokatura va mediatorlik xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha tushuntirish ishlarini olib borishi belgilangan. Bundan tashqari, hududiy organlar intellektual mulk obyektlarini himoya qilish yuzasidan ham mazmunli ishlar olib boradi va ular boshqa davlat organlari bilan birgalikda qalbakilashtirilgan mahsulotlarni aniqlash va ularga chek qo'yish bo'yicha profilaktik tadbirlar o'tkazadi.

Shu sababli hududiy adliya organlari davlat boshqaruvi tizimining eng muhim bo'g'ini bo'lib, joylarda qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolarning huquqlarini himoya qilishda hal qiluvchi rol o'ynamoqda.

Hududiy adliya organlari O'zbekiston Respublikasida huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirishda strategik ahamiyatga ega bo'lgan tuzilmalar sifatida maydonga chiqmoqda. Ular joylarda qonun ustuvorligini ta'minlash, inson huquq va erkinliklarini himoya qilish, normativ-huquqiy hujjatlarni huquqiy ekspertizadan o'tkazish, huquqiy targ'ibotni amalga oshirish, fuqarolarga davlat xizmatlarini sifatli va ochiq ko'rsatish kabi bir qator dolzarb vazifalarni bajarib kelmoqda. Ayniqsa, PQ-3666-son Prezident qarori bilan hududiy adliya organlarining maqomi mustaqil davlat boshqaruvi organi sifatida belgilangan bo'lib, ular mahalliy hokimiyat qarorlariga ijobiy xulosa bermasdan turib ularni kuchga kiritmaslik huquqiga ega bo'ldi.

Hududiy adliya organlari zamonaviy yondashuvlar asosida faoliyat yuritmoqda. Ular huquqiy siyosatning ustuvor yo'nalishlarini tatbiq etishda, huquqiy axborot va xizmatlarni aholiga yetkazishda vositachilik rolini o'ynamoqda. Davlat xizmatlarini raqamlashtirish, "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali" orqali huquqiy xizmatlar ko'rsatish, korrupsiyaga qarshi ichki siyosatni amalga oshirish va xodimlar odob-axloq qoidalariga qat'iy amal qilinishini ta'minlash borasida muhim ishlar olib borilmoqda.

Shuningdek, Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish institutining tashkil etilishi xodimlarning kasbiy salohiyatini muntazam oshirishga xizmat qilmoqda. Bu esa hududiy adliya bo'limlarining amaliyotga yangicha, malakali yondashuv bilan yondashishini ta'minlamoqda. Intellectual mulkni himoya qilish, NNTlar faoliyatini huquqiy tartibga solish va jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirish borasida ham ular faol ishtirok etmoqda.

Mazkur ilmiy tadqiqot natijalari hududiy adliya organlari faoliyatini yanada takomillashtirish bo'yicha quyidagi ilmiy asoslangan takliflarni ilgari surish imkonini beradi:

1. PQ-3666 va PF-80 hujjatlarida belgilangan tamoyillarni inobatga olgan holda viloyat adliya boshqarmalari va tuman (shahar) adliya bo'limlari uchun "minimal tashkiliy-huquqiy standartlar"ni ishlab chiqish zarur. Bu standartlarda kadrlar soni, huquqshunos shtatlari, AKT infratuzilmasi, yuklama me'yorlari va xizmat ko'rsatish indikatorlari bo'yicha yagona talablar belgilanishi, hududlararo tafovutlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

2. Hududiy adliya organlari kadrlar siyosatida kompetensiyaga asoslangan yondashuvni joriy etish tavsiya etiladi. Xususan, Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti bilan hamkorlikda "Hududiy adliya menejmenti" bo'yicha modul dasturlarini ishlab chiqish, rotatsiya va mentoring tizimini kuchaytirish, rahbar va xodimlar faoliyatini KPI (kalit samaradorlik ko'rsatkichlari) asosida baholash mexanizmlarini normativ jihatdan mustahkamlash maqsadga muvofiq.

3. Intellectual mulk sohasida hududiy adliya organlari faoliyatini kuchaytirish uchun ayrim hududlarda "intellectual mulk bo'yicha pilot zonalar"ni tashkil etish tavsiya etiladi. Ushbu zonalarda tadbirkorlar va startaplar uchun bepul maslahatlar, ekspres-ekspertiza, brend va tovar belgilari bo'yicha amaliy treninglar yo'lga qo'yilib, keyinchalik samarali model boshqa hududlarga ham tatbiq etilishi mumkin.

4. Ilmiy-amaliy integratsiyani ta'minlash maqsadida Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti hamda hududiy adliya organlari o'rtasida "hududiy adliya klasterlari"ni yaratish taklif etiladi. Bu klasterlar doirasida hududiy organlar amaliyoti bo'yicha muntazam ilmiy tadqiqotlar, tajriba almashish konferensiyalari, doktorantura va mustaqil izlanuvchilik mavzularini amaliy ehtiyojlar bilan uyg'unlashtirish mexanizmlari yo'lga qo'yilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, hududiy adliya organlari markazlashgan davlat boshqaruvi va mahalliy boshqaruv o'rtasida samarali ko'prikvazifasini bajarib, jamiyatda qonuniylikni mustahkamlash, adolat

tamoyillarini qaror toptirish va fuqarolarga ko'rsatilayotgan huquqiy xizmatlar sifatini oshirishda hal qiluvchi o'ringa ega. Ularning faoliyatini takomillashtirish O'zbekiston Respublikasining huquqiy va demokratik taraqqiyoti yo'lida muhim omil hisoblanadi.

Taklif etilayotgan chora-tadbirlarni normativ-huquqiy, tashkiliy va axborot-texnologik darajada kompleks tarzda amalga oshirish hududiy adliya organlarining institutsional salohiyatini yanada kuchaytirib, ularni zamonaviy huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati talablariga mos ravishda transformatsiya qilishga xizmat qiladi.

Iqtiboslar/Snoski/References:

1. "100 ta emas, 5 ta qonun qabul qilaylik, lekin xalqchil bo'lsin, xalqimizga xizmat qilsin." — Shavkat Mirziyoyev. "Oliy Majlis Qonunchilik palatasining navbatdagi majlisi davom etmoqda". Toshkent: O'zA, 20-noyabr 2024-yil. // <https://uza.uz/posts/659125>.
2. Kelsen, Hans. Pure Theory of Law. University of California Press, 1967. // https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/tcl/article/2087/&path_info=03._Kelsen_s_Pure_Theory_of_Law.pdf
3. Raz, Joseph. "The Rule of Law and Its Virtue." The Law Quarterly Review, vol. 93, 1977, pp. 195–211. // https://www.tang-prize.org/upload_file/download/download_5e2057b1d4cb038df8d39d906371a226.pdf
4. Duverger, Maurice. The Idea of Politics: The Uses of Power in Society. Methuen & Co., 1972. // <https://archive.org/details/ideaofpolitics0000duve/page/n263/mode/2up>.
5. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. London: Macmillan, 1959. // https://archive.org/details/introductiontost0000unse_r6a8/page/n13/mode/2up?
6. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. (2021, 18-noyabr). Mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqish, yuridik-texnik jihatdan rasmiylashtirish va huquqiy ekspertizadan o'tkazish qoidalarini tasdiqlash to'g'risida (ro'yxat raqami 3333). // <https://lex.uz/docs/-5735507>
7. Jizzax viloyat adliya boshqarmasi va tuman (shahar) adliya bo'limlari to'g'risida Nizom, O'zbekiston Respublikasi adliya vazirining 2022-yil 12-iyuldagi 147-um-son buyrug'i — "Viloyatlar va Toshkent shahar adliya boshqarmalari hamda tuman (shahar) adliya bo'limlari to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida". (3-ilova, 1-bob 2-band.) // <https://jizzax.adliya.uz/uz/ob-upravlennii/zadachi-funktsii-i-prava/>
8. O'zbekiston Respublikasi adliya vazirining 2022-yil 12-iyuldagi 147-um-son buyrug'i — "Viloyatlar va Toshkent shahar adliya boshqarmalari hamda tuman (shahar) adliya bo'limlari to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida". (11-ilova, 2-bob 8-band). // <https://toshkent.adliya.uz/uz/ob-upravlennii/zadachi-funktsii-i-prava/>
9. O'zbekiston Respublikasi adliya vazirining 2022-yil 12-iyuldagi 147-um-son buyrug'i — "Viloyatlar va Toshkent shahar adliya boshqarmalari hamda tuman (shahar) adliya bo'limlari to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida". (11-ilova, 6-bob 16-band). // <https://toshkent.adliya.uz/uz/ob-upravlennii/zadachi-funktsii-i-prava/>
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-apreldagi PQ–3666-sonli qarori — "O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". // <https://lex.uz/docs/-3681790>
11. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining 2022-yil 28-dekabrda 252-um-son "Adliya organlari xodimlarining o'qov-axloq qoidalari to'g'risida"gi nizomi. <https://andijon.adliya.uz/upload/252-um-son%20Odob%20axloq%20qoidalari.pdf>
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 24-maydagi PF–80-son Farmoni — "Ma'muriy islohotlar doirasida adliya organlari va muassasalarining mas'uliyatini yanada oshirish hamda ixcham boshqaruv tizimini shakllantirish to'g'risida" // <https://lex.uz/docs/-7437170>
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-apreldagi PQ–3666-sonli qarori — "O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" (5-bob 24-band). // <https://lex.uz/docs/-3681790>
14. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 19-martdagi 171-son qarori — "O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti faoliyatini tashkil etish to'g'risida". // <https://lex.uz/docs/-7437170>
15. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahriri) // <https://lex.uz/docs/-6445145>
16. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining rasmiy veb-sayti // <https://adliya.uz/>.

YURIST AXBOROTNOMASI

6-SON, 8-JILD

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 8

LAWYER HERALD

VOLUME 8, ISSUE 6

ISSN 2181-9416

DOI JURNAL: 10.26739/2181-9416